

foto PWN

foto Marjan Visscher

Natuurbrand: wat komt er

De Inspectie Openbare Orde en Veiligheid (IOOV) van het ministerie van Veiligheid en Justitie concludeerde vorig jaar dat de organisatie van natuurbrandbestrijding niet adequaat verloopt. Minister Opstelten eiste dat de veiligheidsregio's binnen twee jaar hun zaken op orde hebben. Daarop hebben alle partijen betrokken bij natuurbrandpreventie en bestrijding hun ambities rondom natuurbranden vastgelegd in het landelijke werkprogramma Natuurbranden 2012-2016.

Twee beheerders die weten wat er in de praktijk gebeurt als je te maken krijgt met een grote brand zijn Hidde Posthuma (adviseur natuurbeheer PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland) en Jan Assema (beheerder Staatsbosbeheer Schoorlse Duinen). Afgelopen twee jaar werden zij geconfronteerd met wel negentig branden in hun duingebied tussen Schoorl en Heemskerk. Een terugblik op deze periode.

— Marjan Visscher en Anne Reichgelt (redactie)

“Het blussen kan soms meer schade doen dan de brand zelf”

> POSTHUMA EN ASSEMA werken veel samen als het gaat om natuurbrandbestrijding. De brandweer van de veiligheidsregio Noord-Holland-Noord en de natuurbeheerders waren net bezig met de update van een gezamenlijke brandrisicokaart toen op 1 mei 2011 de grote brand in de Schoorlse duinen uitbrak. Ruim tweehonderdvijftig hectare van dit prachtige natuurgebied ging in vlammen op. Assema: “Als een brand uitbreekt moet je gewoon handelen, ook al is de brandrisicokaart nog niet af.”

Idealiter werk je volgens een ‘bestrijdingsplan natuurbranden’ dat in overleg tussen beheerders en brandweer is opgesteld. Hierin staat onder andere welke wegen door welk type brandweerwagens gebruikt kunnen worden. Dit wordt ook op kaart vastgelegd. Tijdens de brand hebben de beheerders de brandweer op het hart gedrukt om niet op de routenavigatie te rijden, want in de duinen zie je dan een groene vakte. Op de kaart zijn ook alle risico-objecten vastgelegd: huizen, campings, gaswinning, waterstofopslag, strandpaviljoens met gastanks, transformatorhuisjes en het waterwingebied.

foto André Wesselingh

Linker pagina links: duindoorn ontploft wanneer het brandt. Bij een brand in Heemskerk bereikten de vlammen een hoogte van wel vijftien meter.
Linker pagina rechts: De beheerders Posthuma (links) en Assema.
Links: het nablussen in een rokerig terrein vraagt ook veel inzet.
Onder: Een giertank kun je aansluiten op een brandweerininstallatie.

foto PWN

op een beheerder af?

Samen met de brandweer zijn de aanvaardbare risico's bepaald. In 'een vak' binnen het natuurgebied waar geen risico-objecten liggen, mag het blijven branden totdat de brand uit zichzelf stopt. Het is een gek idee voor de meeste Nederlanders, maar er zijn nu eenmaal gebieden waar je met brandweermaterieel moeilijk of niet kunt komen. Assema vertelt over een brandje om een uur 's nachts met een afluende wind. "Ik heb de brandweer geadviseerd om alleen de flanken in de gaten te houden en de brand vanzelf dood te laten lopen op het strand. Voor de brandweer gaat deze strategie tegen hun natuur in. Ze zijn immers opgeleid om actief branden te blussen. Het blussen kan soms echter meer schade doen aan een natuurgebied dan de brand zelf. In Schoorl zijn de wielsporen waarschijnlijk over 100 jaar nog zichtbaar in het terrein."

"Bij een brand heeft de brandweer de verantwoordelijkheid, niet de terreineigenaar"

Verantwoordelijkheid

Op het moment dat er een brand ontstaat heeft de brandweer de verantwoordelijkheid, niet de terreineigenaar. Wanneer de brand helemaal uit de hand loopt en er zijn blushelikopters nodig, dan neemt Defensie het over. Posthuma: "Als een blushelikopter wordt ingezet, dan komen er ook twee tankwagens met kerosine. Als zo'n tankwagen omvalt in een drinkwaterwingebied dan zijn de problemen nog groter dan door de brand zelf. Bedenk dus van tevoren waar je de helikopter laat landen."

Tijdens een brand worden allerlei draaiboeken in gang gezet. Zo is er een Regionaal Ondersteuningsteam op het kantoor van de veiligheidsregio. Daar gaan de managers van de beheerders naartoe. Daarnaast is er een gemeentelijk beleidsteam, ook daar is het handig om als beheerder vertegenwoordigd te zijn. En natuurlijk zijn er de beheerders in het veld die de brandweer ter plekke begeleiden. Een gevaar is dat zij te lang blijven hangen en weigeren afgelost te worden. Brandweermensen worden na vier tot zes uur afgelost. Assema memoreert dat ze tijdens een brand met een kladblok in het veld aan het plannen waren: "Die roosters moet je van tevoren opstellen."

De brandweer heeft de verantwoordelijkheid, maar zij missen de terreinkennis. Posthuma: "De eerste uren van een brand heerst er paniek

"Niet alleen rode auto's kunnen blussen"

bij de hulpdiensten. Ze zijn op zoek naar versterking, naar water. In de paniek vergeten ze gemakkelijk de beheerder te bellen. Als je de brandweerjongens kent, dan zullen ze je ter plekke missen en rechtstreeks contact met je opnemen. Dat is ook handig als er wordt opgeschaald en hulpdiensten van elders uit het land worden opgeroepen. Zij nemen makkelijker je adviezen aan als ze merken dat je goed contact hebt met de lokale brandweer."

Het grootste probleem ontstaat wanneer brandweerauto's vastlopen in het zand. Als de weg dichtstaat met brandweerauto's, krijg je geen water meer bij de brand. Als terreinbeheerder moet je ze begeleiden. Als beheerder kan je de brandweer vertellen dat een pad onbegaanbaar is geworden door boswerkzaamheden of dat ze beter niet die eeuwenoude eiken kunnen kappen, omdat groene loofbomen niet gaan branden.

Loonwerkers

Posthuma's gouden tip: "Niet alleen rode auto's kunnen blussen. Door een loonwerker die in

Het is van belang van te voren goed in kaart te brengen waar je wel en niet met groot materieel kunt komen.

foto Cor de Kock, Algemeen Dagblad

Loonwerkers kunnen met hun giertanks worden ingezet voor het maken van een waterscherm.

foto PWN

het bezit is van het juiste koppelstuk, kan een giertank aangesloten worden op een brandweerauto. Water vervoeren wordt dan makkelijker. Loonwerkers kunnen de brandweer helpen en een brandend vak afzetten met een scherm van water (zie foto op pagina 26). Je eigen loonwerkers zijn gewend om door de duinen te rijden. Ze weten precies waar ze wel en niet kunnen komen. Bovendien houden ze rekening met de flora en fauna. In ons bestrijdingsplan zijn zelfs de namen van loonwerkers opgenomen.”

“Branden ontstaan door mensen met een kronkel in hun hoofd, of door jongentjes die aardappels poffen. Iedere brand kun je blussen met een kopje water als je er maar snel genoeg bij bent,” aldus Posthuma. “Weet daarom heel goed waar je water kunt halen en dan is open water beter dan een put, en bedenk hoe lang je groot watertransport erover doet. Om dat te weten te komen, moet je oefenen.”

Brandoefeningen

Er worden veel brandoefeningen gehouden in de duinen van Noord-Holland. Dat oefenen is heel belangrijk, omdat pas tijdens het oefenen de knelpunten zichtbaar worden. Het gaat dan om oriëntatieritten, zaagoefeningen en wagenoefeningen in een zanderige speelkuil. Assema: “Voor de wagenoefeningen moet je wel een natuurtoets aanvragen.” Posthuma: “Het liefst oefenen we over de grenzen van de veiligheidsregio's heen, omdat dan veel onduidelijker is wie de regie heeft.” Tijdens het oefenen wordt ook duidelijk wat de beperkingen zijn van het gebied waarin je werkt. Zo rijdt een brandweerauto sneller vast in het kalkarme duingebied met ronde zandkorrels dan in het ‘vierkante’ zand van de Veluwe. Ook blijkt omploegen van een weg een slecht idee. Dit werd gedaan met de gedachte dat zand niet brandt in tegenstelling tot vegetatie die op de wegen aanwezig was. Assema: “Niet alleen lopen de brandweerauto's dan vast, onze ervaring is dat het vuur stopt op platgelopen wegen, zelfs op wildwises. Dat is ook het eerste wat weer groen wordt na een brand.”

Tijdens een grote brand kwam ineens iemand naar Posthuma toe met de vraag: “Waar kan ik de SIGMA-tent laten?” Blijkbaar staat in een draaiboek dat wanneer meer dan tweehonderd brandweerlieden ter plaatse zijn, een SIGMA-tent (Snel Inzetbare Groep ter Medische Assistentie) voor extra medische hulpverlening geplaatst moet worden. Posthuma: “Je moet van

te voren weten waar je zo'n tent kunt plaatsen; het vraagt nogal wat ruimte en je moet niet tijdens een grote brand tot de conclusie komen dat het net niet past.”

Assema: “Tijdens de brand op het Groot Ganzeveld hebben we ons vee in veiligheid moeten brengen. Een mensenleven gaat vóór het leven van een koe, maar gelukkig konden we de koeien in een mobiele kraal drijven en in een vrachtauto brengen voordat de blushelikopter tonnen water over hen uit zou storten. We hebben nu een afspraak met de dierenarts van Artis. Die kunnen we bellen mochten de dieren in een noodsituatie afgeschoten moeten worden.”

In tachtig procent van de Schoorlse duinen is geen dekking met de mobiele telefoon. De beheerders weten dat er weer bereik is wanneer ze een helling oplopen, maar burgers die een brand ontdekken weten dat vaak niet. Bovendien weten bezoekers meestal niet waar ze zijn als ze 112 bellen. Daarom staan nu verspreid door het hele duin vaste objecten, zoals bankjes, die allemaal een eigen nummer hebben en die ingemeten zijn met de GPS. Ook hebben de beheerders oude straatnamen laten vaststellen door de gemeenteraad. Officiële namen komen op de kaart van de meldkamer te staan. Zo weten brandweer en ambulance beter waar ze naartoe moeten. Assema: “We hebben wel bedongen dat we minder onderhoud hoeven te plegen aan deze wegen, want normaal geldt voor officiële wegen een onderhoudsplicht.”

Nabeheer

Posthuma: “Het nabeheer is van groot belang. In het Noord-Hollands duinreservaat hebben we geëxperimenteerd. Voor het nabeheer zijn Schotse Hooglanders ingezet, omdat de angst bestond dat het gebied zou volgroeien met duinriet. Door de begrazing gebeurde dat niet.”

Assema: “Het oude beheerplan kan zo de papierversnipperaars in. Ik heb nu vier miljoen euro gevraagd aan Den Haag (via de begroting van Staatsbosbeheer bij het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, red.) voor bosvorming naar grijs duin, om de schelpenpaden en de rasters te herstellen en heidevelden te plaggen. In die vier miljoen euro zijn niet eens de uren inbegrepen die de medewerkers erin steken. Dit geldt is puur nodig om de infrastructuur en de natuur te herstellen.”

Het publiek en de brandweer zijn nauw betrok-

ken bij de herstelmaatregelen. Assema: “Bij het herstellen van de paden houden we nu rekening met de draaicirkel van een brandweerauto. Het publiek laten we meebeslissen over het bos in het gebied. Volgens het Natura 2000-beheerplan zou het dennenbos op termijn verwijderd moeten worden. Nu is een groot deel verbrand. De vraag is wat we met het resterende gezonde bos doen. Wij laten het publiek erover meebeslissen. Het is immers ook hun gebied. Zij komen hier niet voor niets naartoe.”

Betrokkenheid

Wat beide beheerders waarderen was de betrokkenheid van de omwonenden. Posthuma: “Het was zeker geen ramptoerisme, maar welgemeende belangstelling.” Assema: “Er stonden mensen echt op mijn schouders te huilen. Ik was behalve beheerder ook sociaal werker. Een dame belde mij met de vraag of ze nog twee plantjes uit de tuin kon komen brengen. Mensen komen langs met een doos gebak.” Ook tijdens de brand wil het publiek graag helpen, maar dat kan eigenlijk niet. Assema: “Alleen de NOS hebben we een proces-verbaal gegeven. Er was een noodverordening van kracht en ze liepen de hulpdiensten in de weg. Een blushelikopter moest zelfs een keer omkeren omdat mensen op de top van een duin stonden te kijken.”

Op de beheerders hebben de gebeurtenissen veel indruk gemaakt. Een grote foto van de vlammenzee wordt uitgerold. Assema: “We hangen hem hier nog niet op, de geesten zijn er nog niet rijp voor.” Posthuma: “Je werkt met hart en ziel in het gebied en dan zie je je levenswerk letterlijk onder je handen verbranden. Het doet zeer wanneer je de konijnen van ellende hoort piepen. Het is triest al die dode hagedissen. Maar je put energie uit de veerkracht van de natuur. Het is ongelooflijk, de mierenhopen smeulden nog, maar je zag de mieren alweer lopen met takjes en naalden. Assema: “Binnen ons team is de onderlinge band door alle ellende alleen maar hechter geworden. We helpen elkaar met van alles. Ik zou bijna zeggen: we gaan letterlijk voor elkaar door het vuur.” <

redactie@vakbladnbl.nl

Meer informatie:

Praktijkadvies risicobeheersing bos- en natuurbrand, Bosschap (www.bosschap.nl)
Werkprogramma Natuurbranden 2012-2016 (www.infopuntveiligheid.nl) > dossier natuurbranden > rapporten en publicaties)